

Medicinski centar Virovitica u specifičnim uvjetima godine 1991/92.

Josip Katanušić, Stjepan Feketić,
Srećko Moslavac i Mijo Fett

UDK 614.39:355/359
Prispjelo: u rujnu 1992.

Medicinski centar Virovitica

Autori daju prikaz rada Medicinskog centra Virovitica u vrijeme agresije na Republiku Hrvatsku s posebnim naglasom na organizacijske pripreme i preinake za rad u posebnim uvjetima. Tijekom rata protiv Republike Hrvatske pri Kirurškom odjelu Medicinskog centra Virovitica liječeno je ukupno 405 ranjenika.

Najveći broj ranjenika zabilježen je u listopadu, studenom i prosincu 1991. godine. Pregledom vrsta ozljeda i lokalizacija vidljiva je prevaga ozljeda udova eksplozivnim projektilima i napravama. Zbrinjavajući ranjenike učinili smo 437 kirurških zahvata. Smrtnost naših ranjenika bila je niska i iznosila je 1,0%.

Ključne riječi: rat, organizacija, ranjenici

Virovitica, a i naš Medicinski centar proživljavali su svu dramatiku hrvatske golgote 91/92. Na sreću, nismo pretrpjeli većih razaranja, iako nismo bili lišeni barbarških napadaja, uglavnom jugoslavenskog zrakoplovstva.

Dva su bitna razloga tome:

1. pravodobna i temeljita priprema za rat;
2. geografski položaj Virovitice.

Nama je bilo jasno da totalitarna neman neće podnijeti tek tako poraz na demokratskim izborima, pogotovu ne njihova »udarna pesnica«, takozvana JNA. Duboko svijesni te opasnosti, grčevito smo se prihvatili organizacije obrane i prilagođavanja zdravstvene službe novim uvjetima. No, neprijatelj se dugo spremao, organizirao, prozeo je naše narodno biće suradnicima, a kao odraz toga nastaje »slučaj Špegelj« i suđenje Virovitčanima.

U samim začecima formiranja tzv. paravojnih hrvatskih obrambenih postrojbi sudjeluju i djelatnici našeg Medicinskog centra. Isto tako, neposredno provodimo u život sve naloge Ministarstva zdravstva i Štaba saniteta Republike Hrvatske, a budući da smo izrazito osjetljivi na prijeteću opasnost, mnoge akcije provodimo i samoinicijativno (cijepljenje, tečajevi itd.).

Shema organizacije i preinake u organizaciji života i rada Medicinskog centra gledano kronološki:

I) a) Početkom svibnja 1991. osnovali smo četiri kirurške ekipe koje su sačinjavali kirurg, anesteziološki tehničar, instrumentar, dva vozača i dva medicinska tehničara.

b) Ekipe opće medicine pri kirurškim ekipama, za

rad na terenu, a sačinjavali su ih liječnik i dva medicinska tehničara.

c) Pojačanje ekipe službe hitne medicinske pomoći s jednim liječnikom i medicinskom sestrom.

d) Sve ekipe opće medicine u područnim ambulanta-
ma stavljene su u stanje pripravnosti. Ukupno 70 medicinskih djelatnika bili su u stanju pripravnosti ili dežurstva, ovisno o stupnju ratne opasnosti.

S takvom smo shemom započeli, a promjene smo uvodili kako nam je životna praksa nametala. Već nakon prve borbene akcije u selu Jasenaš, revidirali smo sastav kirurške ekipe. Naime, uvjerali smo se da nije prijeko potrebna tako sastavljena ekipa na prvoj borbenoj liniji ili u njezinoj neposrednoj blizini, jer kirurg u takvim uvjetima ne može napraviti puno više od sposobnog liječnika opće medicine a kirurge je trebalo ostaviti za složenije kirurške poslove. Zato smo educirali liječnike opće medicine, anesteziološke tehničare, a uključili su se i anesteziolozi, te smo im namijenili ulogu koju je imao kirurg do tada, i to se pokazalo vrlo djelotvornim, što potvrđuje i smrtnost naših ranjenika od 1,0%.

Nakon uključenja anesteziologa u spomenutu kiruršku ekipu, koja je opremljena setovima za kirurške zahvate, vrlo brzo mogli su djelovati u podrumu neke kuće ili sličnom prostoru. Tako je za samo 90 minuta u prvoj prilici ekipa bila spremna za kirurški zahvat, te smo uspješno izveli amputaciju konkvansirane potkoljenice.

Hitnim i adekvatnim prijevozom ranjenika osigurali

smo brzu vezu s Medicinskim centrom gdje se može pružiti kvalitetnija i sveobuhvatnija medicinska skrb.

Ekipe opće medicine pri kirurškim ekipama radi sve ono što i u svakodnevnoj praksi u ambulanti opće medicine: pruža prvu pomoć pri ranjavanju i nezgodama, kao i ostalu zdravstvenu skrb stanovništvu na terenu, koji se protezao od Podravske Slatine do Đurđevca, a u dubinu sve do Lipika i Pakraca.

Formiranjem većih postrojbi Hrvatske vojske, nakon što smo munjevito i uspješno osvojili sve vojne objekte bivše JNA – vojarnu u Virovitici, skladište municije na Šištatcu, Dom JNA u Virovitici i pogranične karaule, ustrojili smo i vojni sanitet na sličan način. Značajka našeg vojnog saniteta sastoji se u tome da je svaka naša vojna jedinica prosječne veličine imala hrabrog i sposobnog liječnika opće medicine, te dovoljan broj medicinskih tehničara. Naime, udovoljavali smo zahtjevima samih boraca na prvoj liniji fronte da im liječnici, po mogućnosti, pružaju prvu pomoć, što je uvelike davalo sigurnost i dizalo borbeni moral naših postrojbi. Uprkos opasnosti po liječnike, koji su u ratu dragocjen stručni kadar, možemo bez zazora ustvrditi da kvalitetna i stručna pomoć na samoj bojišnici bitno smanjuje smrtnost ranjenih.

Pružanje takve pomoći treba prepustiti, po našem mišljenju, prvenstveno uvježbanim liječnicima opće medicine, zatim anesteziološkim tehničarima i eventualno anesteziolozima, što ovisi o kadrovskim mogućnostima. Držimo da kirurge treba čuvati za onaj ešalon gdje se koliko-toliko može mirno operirati.

II) Odmah u svibnju 1991. godine samoinicijativno smo uveli dežurstva u Medicinskom centru, a budući da se nalazimo na sjeverozapadnim obroncima Bilogore, gdje je živjelo nesklono nam stanovništvo, to smo već tada morali provesti oružanu zaštitu naših objekata u Medicinskom centru. U isto vrijeme, ubrzano smo održali više od 60 tečajeva prve pomoći za pripadnike civilne zaštite po radnim organizacijama, zatim za policiju i pripadnika ZNG-e.

U srpnju počinjeno s uređenjem skloništa u podrumima, uglavnom stare bolničke zgrade. Tu smo smjestili više od 100 postelja, razradili i uvježbali plan evakuacije. U podrumskim prostorima uskladištili smo pričuve pitke vode, te višemjesečne pričuve lijekova, sanitetskog materijala i hrane.

U kolovozu provodimo intenzivnu zaštitu objekata, utvrđujemo inače čvrsta prizemlja i prozore podrumskim prostora i skloništa s više od 3 600 vreća s pijeskom. Osnovani smo pokretnu kiruršku bolnicu (35 ljudi) s opremom. Zbog nedostatka nekih profila medicinskog osoblja educirali smo anesteziološke tehničare i instrumentare. Također smo proveli edukaciju liječnika u zbrinjavanju ranjenih i ozlijeđenih, reanimaciji, RKB zaštiti, HE zaštiti itd.

Krajem kolovoza kirurške ekipe i ekipe opće medic-

ne pri službi hitne medicinske pomoći dežuraju i povremeno izlaze na teren zajedno sa sanitetom ZNG. U istom mjesecu ravnatelj Medicinskog centra ustrojava sanitete ZNG-e od djelatnika Medicinskog centra, a Medicinski centar osigurava opremu, lijekove, sanitetski materijal, prijevoz i ostalo.

Sredinom rujna organiziramo stalnu oružanu opodhodnju u krugu Medicinskog centra što obavljaju i naši radnici, osim pripadnika MUP-a i ZNG-e radi čuvanja od subverzivnih aktivnosti.

Od druge polovine rujna 1991. godine Medicinski centar radi u otežanim uvjetima uz česte uzbune, stalne prijetnje neprijateljske avijacije, evakuacije u skloništa, te bombardiranja i raketiranja Virovitice u tri navrata.

Najveći broj pacijenata otpušten je na kućnu njegu, a najteži su smješteni u skloništa gdje liječimo i sve veći broj prispjelih ranjenika s bojišnice. Radno smo vrijeme prilagodili tako da bi se djelatnici izlagali što manjoj pogibelji pri dolasku i odlasku na posao. Zbog povećanog priljeva ranjenika napravili smo preraspodjelu bolničkih kapaciteta i osoblja u korist kirurgije. Danonoćne prijetnje neprijatelja imale su za cilj da naše ljude iscrpe psihički i fizički i da onemoguće privređivanje. Stoga smo nastojali da što manje nepotrebno opterećujemo i iscrpljujemo naše djelatnike, te smo samo pojačali redovita dežurstva i pripravnost. Tako smo dvojici redovno dežurnih kirurga pridodali trećeg, a slično smo postupili i s ostalim profilima: anesteziolog, anestezijski tehničar, instrumentarke, rtg tehničar i transfuziolog, što iznosi 35 ljudi osim redovito dežurnih.

Ostali djelatnici bili su u pripravnosti kod kuće. U slučaju potrebe bili smo u mogućnosti formirati deset (10) kirurških timova. Inače smo za slučaj krajnje nužde osigurali stalni boravak potrebnog osoblja u bolnici, a isto tako čuvanje i boravak njihove djece.

Osim obavljanja redovitih radnih obveza na zbrinjavanju ozlijeđenih i oboljelih, od 793 uposlena djelatnika u MC Virovitica, više od 200 bilo je angažirano na obavljanju posebnih zaduženja, kao sanitet ZNG-a, kirurške ekipe, civilna zaštita, dežurstva na osiguranju objekata i slično.

U rukovođenju Medicinskim centrom u posebnim uvjetima 91/92. priklonili smo se jednoj jednostavnoj shemi, koja je dala maksimalne učinke. Naime, držali smo se strogo poslovdne hijerarhije, ravnatelj je koordinirao cjelokupnim radom Medicinskog centra oslanjajući se na najpouzdanije suradnike. Tako je već u srpnju 1991. godine uvedeno stalno dežurstvo, odnosno boravak u Bolnici koordinatora Narodne obrane, koji je bio veza između hitne službe, odnosno prijemno-trižajne jedinice, bolničkih odjela i službi i ravnatelja Bolnice.

Ravnatelj je točka u kojoj se ukrštavaju informacije i akcije od Ministarstva zdravstva i Glavnog stožera saniteta Republike Hrvatske, Kriznog štaba općine, od-

nosno organa uprave i vlasti, zatim zapovjedništva Hrvatske vojske i policije, te svih djelatnosti i službi Medicinskog centra, kao i dobrotvornih organizacija.

U razdoblju od lipnja 1991. godine do rujna 1992. godine u našu Bolnicu primljene su ukupno 463 žrtve rata, od toga 58 mrtvih. Od 405 liječenih žrtava rata na Kirurškom odjelu Medicinskog centra Virovitica, 88 ranjenika, ili 23,2%, bili su civili, 26, ili 6,4%, pripadnici MUP-a Republike Hrvatske, 269, ili 66,4%, bili su pripadnici Zbora narodne garde – HV i HVO, 8 bolesnika, ili 2%, pripadali su postrojbama civilne zaštite i Narodne zaštite. Na odjelu je liječeno i 8 pripadnika bivše JNA i ostalih neprijateljskih postrojbi, što čini 2% liječenih ranjenika. Prikaz broj primljenih ranjenika po mjesecima prikazuje tablica 1.

TABLICA 1.
Prikaz broja primljenih ranjenika po mjesecima
TABLE 1.
The number of admitted wounded patients in months

MJESEC	1991. VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	1992. I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
BROJ OZLIJEĐENIH	1	8	7	38	67	103	67	9	5	4	8	9	19	48	7

Iz tablice 1. može se zapaziti kako je broj ranjenika u pojedinim mjesecima odgovarao intenzitetu borbenih djelovanja i intenzitetu agresije na Republiku Hrvatsku, koja uzima maha u rujnu 1991. godine, a najjača je u listopadu, studenom i prosincu 1991. godine. Porast broja ranjenika u lipnju i srpnju 1992. godine odgovara pojačanom intenzitetu rata u BiH, te napada na Slavonški Brod i Posavinu. U listopadu 1991. godine primili smo na liječenje 29 ranjenika iz Osijeka, a 22. studenog 1991. godine 17 ranjenika iz Vukovara.

TABLICA 2.
Vrste ozljeda u naših ranjenika
TABLE 2.
The types of injuries

Sklopetarne ozljede	174
Eksplozivne ozljede	181
Kontuzijske ozljede	43
Opekline	4
Ostale ozljede	3
Ukupno	405

Vrste ozljeda u naših ranjenika prikazali smo na tablici 2, a učestalost ozljeda prema lokalizaciji prikazali smo na tablici 3.

TABLICA 3.
Prikaz učestalosti ozljeda prema lokalizaciji
TABLE 3.
The frequency of injuries according to anatomic localization

Glava i vrat	31
Prsni koš	42
Trbuh	31
Okrajine	273
Višestruke ozljede okrajina, glave i vrata	6
Višestruke ozljede okrajina, prsnog koša i trbuha	22
Ukupno	405

Iz navedene dvije tablice vidljivo je prevladavanje eksplozivnih ozljeda koje su činile 44,69% od ukupnih ozljeda, a glede lokalizacija, najbrojnije su ozljede udova koje čine 67,41% ukupnih ozljeda. To se može objasniti osobinama ovoga rata s naglašenom upotrebom anti-ljerijskih oruđa, minobacača i uporabom mina za miniranje terana.

TABLICA 4.
Prikaz učinjenih kirurških zahvata prilikom zbrinjavanja naših ranjenika
TABLE 4.
The number of performed surgical interventions during the treatment of our patients

Obrada rane	136
Obrada rane uz ekstrakciju stranih tijela	62
Sekundarni šav	81
Nekrektomija	15
Amputacije udova	7
Obrada otvorenih prijeloma dugih kostiju – vanjski fiksator	44
Ekstrakcija alenteza – vanjskog fiksatora	5
Kožni transplantati i režnjevi	42
Rekonstrukcija arterija i vena	4
Ozljede abdominalnih organa – eksplorativna laparatomija	21
Torakotomija	8
Drenaža prsnog koša	7
Trepanacija lubanje	2
Ostalo	3
Ukupno	437

Zbrinjavajući ranjenike u navedenom razdoblju učinili smo 437 kirurških zahvata prikazanih u tablici 4.

Ratne ozljede smo zbrinjavali prema načelima moderne ratne kirurgije, a u prevenciji infekcije, napose plinske gangrene i tetanusa, primjenjivali smo doktrinu antibiotske terapije i AT zaštite što ih je propisao Štab saniteta i Ministarstva zdravlja Republike Hrvatske.

Nismo imali ni jednu infekciju plinske gangrene niti tetanusa. Od sedam amputiranih udova, pet amputacija je učinjeno pri primarnoj obradi ranjenika, a u dva slučaja na naknadnu smo se amputaciju morali odlučiti zbog odustnosti cirkulacije u ekstremitetu i njegovo odumiranje. Na našem smo odjelu zbrinjavali sve vrste ranjavanja, a dio kranio-cerebralnih ozljeda transportirali smo u specijalizirane neurokirurške odjele u Zagrebu.

Pri liječenju naših ranjenika posebnu smo brigu vodili o njihovom psihičkom stanju. Tu je postojala tijesna suradnja sa specijalistima neurologije i psihijatrije koji su obavili preventivne razgovore sa svakim težim ranjenikom. Nismo imali ni jedan slučaj težih psihičkih poremećaja u naših ranjenika. To možemo zahvaliti velikom zalaganju i samoprijegoru svih zdravstvenih

radnika i posebnoj brizi za svakog ranjenika, kao i visokom moralu naših ranjenih boraca.

U našoj kazuistici imali smo vrlo nisku smrtnost koja je iznosila 1%, tj. dva smo bolesnika izgubili zbog ireverzibilnog hemoragičkog šoka, a dva s kranio-cerebralnim ozljedama umrla su u drugoj ustanovi.

Dobro i racionalno organizacijsko rukovođenje, planiranje kadrovima, opremom i prostorom, ostavilo nam je veliki rezervni kapacitet za zbrinjavanje i mnogo većeg broja ranjenika, što je, po našem mišljenju, trebalo iskoristiti za evakuaciju i prijem ranjenika s istočnoslavenskog bojišta.

LITERATURA

1. Glavina K, Tucak A, Janoši K, Karner I, Hanzer J, Fuštar A, Pajtler M, Farkaš T, Lacković Z. Deliberate military destruction of the General Hospital on city of Osijek. *Cro Med J* 1992; War Suppl 1:61-9.
2. NATO, Hitna ratna kirurgija. Glavni Stožer saniteta Republike Hrvatske, Zagreb, 1991.
3. Priručnik ratne medicine za liječnike opće prakse. Štab saniteta i Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske, Zagreb, 1991.

Abstract

THE MEDICAL CENTRE VIROVITICA IN SPECIFIC CONDITIONS IN 1991/92 YEAR

Josip Katanušić, Stjepan Feketić,
Srećko Moslavac and Mijo Fett

Virovitica Medical Center

An account is provided by a group of authors of the work and organization of the Health Centre Virovitica during the aggression on Republic of Croatia with the specific emphasis on the organizational preparations and changes required to meet the needs for the work under the special circumstances and in emergency cases. During the war against Republic of Croatia 405 wounded were cured at the surgery ward of the Health Centre in Virovitica.

The greatest number of the wounded was recorded in October, November and December of 1991. Examinations of the injuries and their localization showed the most of them were caused by explosive projectiles and devices. 437 operations were performed with the low death - rate of 1% only.

Key words: war, organisation, the wounded

Received: September, 1992